

DOI: <https://doi.org/10.71404/ppss.2025.1.2>

**ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ «NON BIS IN IDEM»
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА:
КОРЕЛЯЦІЙНІ АСПЕКТИ**

Вікторія Вікторівна АБЛАМСЬКА,

*старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем правового забезпечення
діяльності поліції та протидії
злочинності навчально-наукового
інституту № 2 Харківського
національного університету
внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-2415-7235>*

Валерій Валерійович МОРОЗЕНКО,

*аспірант відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0004-3871-6343>*

Згідно ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII поняття «протидія домашньому насильству» тлумачиться як система заходів, що здійснюється органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [1]. З цього робимо беззаперечний висновок про те, що одним із невід'ємних елементів протидії домашньому насильству є належне розслідування випадків домашнього насильства з метою притягнення до відповідальності кривдників.

Аналіз ст. 126-1 КК України [2] дає можливість вказати, що домашнє насильство кваліфіковане як кримінальне правопорушення проти життя та здоров'я особи, яке відповідно до ст. 215 КПК України [3] розслідується в порядку кримінального провадження, передбаченого кримінальним процесуальним законодавством України, у формі досудового слідства. В свою чергу одним із завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України) є «...забезпечення швидкого, повного

та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений...». Задля забезпечення належного розслідування випадків домашнього насильства та притягнення до відповідальності кривдників є вкрай важливим дотримання засад кримінального провадження. Тим паче, згідно приписів ч. 1 ст. 7 та ст. 19 КПК України зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, серед іншого, відноситься заборона двічі притягувати особу до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, за яким вона була виправдана або засуджена на підставі вироку суду, що набрав законної сили. Аналогічний припис закріплено в ст. 61 Конституції України, норми якої гарантують дотримання прав та свобод людини і громадянина, наголошуючи на тому, що «ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» [4]. Наведене положення цілком відповідає одному з найдавніших правових принципів «non bis in idem», який закріплений в європейських концептуальних нормативно-правових актах, направлених на додержання прав та основоположних свобод людини.

Зважаючи на важливість дотримання принципу «non bis in idem» в практичній діяльності, наведемо одне з рішень колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду, яке стосувалось відповідності застосування принцип «non bis in idem» в контексті ст. 126-1 КК України. Зокрема, мотивуючи своє рішення про закриття кримінального провадження за ст. 126-1 КК України на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, апеляційний суд зазначив, що за всі вчинені до 21 жовтня 2019 року правопорушення особа була притягнута до адміністративної відповідальності і на неї було накладено адміністративне стягнення, а вчинення домашнього насильства 21 жовтня 2019 року не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України, через відсутність такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони як систематичність, виходячи з принципу «non bis in idem». Суд вказав, що в основу обвинувачення за ст. 126-1 КК України покладені ті самі факти (однакове домашнє насильство, окрім епізоду від 21 жовтня 2019 року), які стали підставою для застосування адміністративних стягнень, що в свою чергу вказує на те, що особа вдруге притягається до юридичної відповідальності (адміністративною за формою, але кримінальною за суттю) за одні й ті ж правопорушення [5]. Водночас колегії судів варто було врахувати те, що за фактом вчинення останнього правопорушення особа не була притягнута до адміністративної відповідальності, а два попередні факти, за які особу було притягнуто до адміністративної відповідальності, лише вказують про системність вчинення одного й того ж протиправного діяння, яке як раз і охоплюється диспозицією ст. 126-1 КК України. В подальшому на

рішення апеляційного суду прокурором було подано касаційну скаргу, за результатами розгляду якої колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду цілком справедливо вказала, що «Суд апеляційної інстанції при прийнятті рішення не зіставив фактичних обставин правопорушення в адміністративному та кримінальному провадженнях, не з'ясував наявність у даній конкретній справі умов, які не виключають подвійного провадження в рамках кримінального та адміністративного права, не врахував, що за фактом домашнього насильства 21 жовтня 2019 року ОСОБА_6 до адміністративної відповідальності не притягувався, його систематичні дії призвели до психологічних страждань ОСОБА_9 та погіршення якості її життя, тобто до наслідків, які не охоплюються ст. 173-2 ч. 2 КУпАП». До того ж, «не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт вчинення перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази» [6]. До приведених доводів слід також навести позицію колегії суддів Вінницького апеляційного суду, що кожна з подій домашнього насильства не утворюють окремого складу кримінального правопорушення, проте є ознакою у вчиненні єдиного продовжуваного злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, що свідчить про систематичність таких дій. Адже об'єктивну сторону зазначеного кримінального правопорушення складають діяння, що виражаються в систематичному насильстві в формах фізичного, психологічного та економічного насильства [7]. В подальшому така позицію була підтримана Верховним Судом [8].

Таким чином, органу досудового розслідування необхідно зібрати достатню кількість доказів, які б свідчили про системність вчинення діянь, що підпадають під ознаки ст. 126-1 КК України, та є взаємоузгодженими і в своїй сукупності доповнюють один одного. Зокрема, це можуть бути: допити свідків (сусідів, родичів, дітей тощо); записи з відеореєстраторів спостереження; скріншоти повідомлень з менеджерів; психологічна характеристика; довідка з центру соціальних служб щодо перебування особи на обліку як такої, що опинилась в складних життєвих обставинах, зумовлених домашнім насильством; застосування до кривдника обмежувальних заходів та їх виконання тощо.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2229-19> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.02.2025).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651->

17?find=1&text=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%96#Text (дата звернення: 05.02.2025).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.02.2025).

5. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Сумського апеляційного суду від 29.09.2020 у справі № 583/3295/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91968902> (дата звернення: 02.02.2025).

6. Постанова Верховного Суду від 25.02.2021: справа № 583/3295/19, провадження № 516189 км 20// Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443> (дата звернення: 05.02.2025).

7. Ухвала колегії суддів Вінницького апеляційного суду від 21.09.2022 у справі № 127/813/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106427908> (дата звернення: 07.02.2025).

8. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховний Суд від 16.03.2023 у справі № 127/813/21 (провадження № 51-3294км22). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109646002> (дата звернення: 05.02.2025).